

Problem zadłużenia krajów i obywateli

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Grafika interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Problem zadłużenia krajów i obywateli

Źródło: dostępny w internecie: <https://pixabay.com/pl/photos/pieni%C4%85dze-euro-monety-banknot-167735/>, domena publiczna.

Na początku 2020 roku dług światowy wyniósł 258 bilionów USD, co jest równe 331% globalnego PKB. Te liczby mówią same za siebie. Współcześnie zadłużamy się na kwotę ponad trzykrotnie większą niż wycena wszystkiego, co wyprodukujemy. Najbardziej zadłużają się firmy (54% ogółu długu), ale rządy i obywatele nie są wcale daleko w tyle (odpowiednio 27% i 19%). Państwa silnie zadłużone borykają się z wieloma problemami. Koszty obsługi należności pomniejszają wydatki publiczne. Traci na tym społeczeństwo i gospodarka. Kryzys zadłużenia dotyka kraje słabo i wysoko rozwinięte.

Twoje cele

- Zdefiniujesz następujące pojęcia: deficyt budżetowy, dług zagraniczny, dług gospodarstw domowych, bankructwo państwo, spirala zadłużenia itp.
- Sformułujesz wnioski o stanie finansów publicznych krajów na podstawie miar i wskaźników zadłużenia oraz o finansach obywateli tych państw.

- Wymieniasz przyczyny zadłużenia/bankructwa krajów wysoko i słabo rozwiniętych.
- Określasz skutki zadłużenia/bankructwa krajów wysoko i słabo rozwiniętych oraz obywateli tych państw.

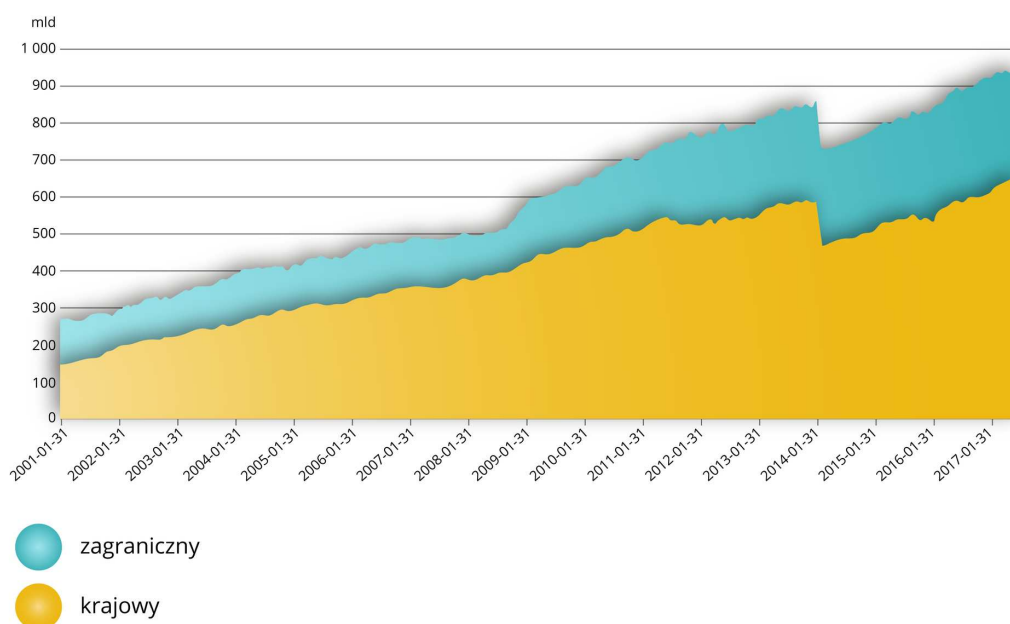
Przeczytaj

Pojęcia związane z zadłużeniem

Ważnym zagadnieniem w zakresie finansów publicznych jest zadłużenie obejmujące [deficyt budżetowy](#) oraz [dług publiczny](#). Zdefiniujmy więc te pojęcia.

Deficyt budżetowy to nadwyżka wydatków nad dochodami danego budżetu państwa, czyli planu finansowego uchwalanego w formie ustawy budżetowej (w Polsce przez sejm). Deficyt ten dotyczy jednego roku fiskalnego (najczęściej kalendarzowego), a jego przeciwieństwem jest nadwyżka budżetowa. Nieco szerszym pojęciem jest deficyt sektora finansów publicznych. Definiuje się go jako łączną kwotę sald deficytów wszystkich elementów systemu finansów publicznych. Do tych elementów zalicza się budżet nie tylko państwa, ale także jednostek samorządu terytorialnego (gmin, powiatów, województw) oraz pozostałych jednostek wchodzących w skład tego sektora (NFZ-u, KRUS-u itp.).

Deficyt budżetowy uważany jest za główną przyczynę powstania i narastania **długu publicznego**, który jest definiowany jako łączna suma nominalnych zobowiązań podjętych w kraju i za granicą przez jednostki należące do sektora finansów publicznych. Dług ten określa wielkość zadłużenia po wyeliminowaniu wszystkich wzajemnych zobowiązań między jednostkami tego sektora (po tzw. konsolidacji). Wspomniane zobowiązania zaciągane są z tytułu wyemitowanych papierów wartościowych opiewających na wierzytelności pieniężne, ale także kredytów i pożyczek, depozytów i innych. Dług publiczny nie uwzględnia natomiast zobowiązań niewymagalnych, czyli np. przyszłych powinności emerytalnych (FUS). Dług ten jest jawny, a więc oficjalnie publikowany. W lipcu 2020 roku wyniósł w Polsce 1 204 mld zł, a zaciągnięto go głównie w kraju.

Publiczny dług krajowy i zagraniczny Polski w latach 2001–2017

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Coraz większe znaczenie zyskuje termin **ukrytego długu publicznego**, co ma związek między innymi ze starzeniem się społeczeństw. Za taki dług najczęściej przyjmuje się inne niż kontrakty finansowe zobowiązania państwa do przyszłych płatności – przede wszystkim nabyte prawa do świadczeń emerytalno-rentowych. W Polsce największą część ukrytego długu – wynoszącego łącznie 4 808 mld zł (stan na lipiec 2020 roku) – stanowią nabyte uprawnienia emerytalne obecnych i przyszłych seniorów w ZUS. Obejmują one zarówno zobowiązania wobec osób, które już pobierają emerytury, jak i powinności wobec tych, którzy - wpłacając składki emerytalne - zyskali prawo do emerytury po osiągnięciu stosownego wieku. Przyjęty w 2013 roku przez UE nowy standard rachunków narodowych nakłada na państwa członkowskie obowiązek szacowania wielkości długu ukrytego.

Dług może dotyczyć sektora publicznego, ale także finansowego, korporacji niefinansowych oraz gospodarstw domowych. W skład tego ostatniego rodzaju wchodzi zadłużenie konsumenckie (z kart kredytowych, chwilówek i innych kredytów) oraz kredyty hipoteczne. Obywatele są jednak nieco mniejszymi dłużnikami w porównaniu z firmami czy rządami.

	Dług gospodarstw domowych w % PKB	Dług korporacji niefinansowych w % PKB	Dług publiczny w % PKB	Dług sektora finansowego w % PKB
Korea Południowa	97,9	104,6	41,4	92,5
Stany Zjednoczone	84,4	78,1	106,0	81,9
Chiny	58,8	159,1	55,3	44,7
Polska	35,5	43,8	50,0	22,7
Indie	12,4	44,8	68,6	4,1
Świat	61,7	94,7	90,7	84,3

Porównanie rodzajów długów w wybranych państwach w I kwartale 2020 r.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

dług zagraniczny **Dług zagraniczny**, zwany inaczej długiem zewnętrznym, to całkowity dług zaciągany przez kredytobiorców-rezydentów u kredytodawców poza granicami państwa. Dłużnikami mogą być rządy, firmy lub obywatele danego kraju, zaś zagranicznymi wierzycielami: banki komercyjne, inne rządy bądź międzynarodowe instytucje finansowe, jak np. Międzynarodowy Fundusz Walutowy czy Bank Światowy. Dług ten może mieć postać zarówno kredytów, jak i posiadanych przez podmioty zagraniczne skarbowych papierów wartościowych lub obligacji przedsiębiorstw. Przeciwnieństwem długu zagranicznego jest dług krajowy (wewnętrzny), czyli ten zaciągany wobec obywateli (rezydentów).

bankructwo państwa **bankructwo państwa** W rozumieniu potocznym **bankructwo państwa** pojawia się wtedy, gdy rząd i banki nie są w stanie terminowo spłacać zadłużenia. Nie oznaczają to jednak „likwidacji” kraju. Administracja może spłacić zaciągnięty dług, przy czym zazwyczaj wymaga to rozłożenia tej spłaty na dłuższy okres niż początkowo planowano. Tym samym właściwszym określeniem problemów z obsługą zadłużenia państw jest **utrata płynności finansowej** lub **przejściowa niewypłacalność**. Nie jest ona rzadka, wielokrotnie w historii dotykała kraje biedniejsze i bogatsze.

Obserwuje się również **bankructwo firm** oraz **bankructwo konsumentów**. W 2018 roku w Polsce upadłość ogłosiło ponad 6,5 tys. osób prywatnych. Mieli oni łącznie 141,5 mln zł zaległych płatności. Większość zadłużonych bankrutów-osób fizycznych to kobiety, mieszkańcy dużych miast i osoby w kwiecie wieku.

Miary i wskaźniki zadłużenia państw

Zadłużenie można wyrażać **w wartościach nominalnych** (kwota łącznych zobowiązań). Dotyczy to zarówno deficytu budżetowego, długu publicznego czy zagranicznego oraz innych zagadnień zadłużeniowych. Interpretacja wartości tych wskaźników bywa kłopotliwa.

Lp.	Kraj	Dług zagraniczny (USD)
1	Stany Zjednoczone	$2,5413 \times 10^{13}$
2	Wielka Brytania	$8,4760 \times 10^{12}$
3	Niemcy	$4,9743 \times 10^{12}$
4	Japonia	$3,5868 \times 10^{12}$
5	Francja	$2,7857 \times 10^{12}$
6	Włochy	$2,5107 \times 10^{12}$
7	Hiszpania	$2,2591 \times 10^{12}$
8	Chiny	$2,0573 \times 10^{12}$
9	Kanada	$1,9319 \times 10^{12}$
10	Szwajcaria	$1,8207 \times 10^{12}$

Lista największych dłużników zagranicznych na świecie (w zależności od kraju dane z lat 2017-2020)

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Duże liczby nie świadczą wcale o kryzysie zadłużenia, a więc o sytuacji, kiedy obciążenie finansów publicznych wysokimi spłatami zadłużenia zagranicznego ogranicza racjonalne wykorzystanie budżetu. Przykładowo Wielka Brytania należy do

krajów o najwyższym długi zagranicznym na świecie, a to głównie dlatego, że Londyn pełni rolę światowego centrum finansowego.

Dług publiczny wyrażony w wartościach nominalnych jest podstawową zmienną, od której wylicza się koszty obsługi tego długu. W 2017 roku – w przypadku Polski – wyniósł on blisko 32 mld zł. To więcej niż zaplanowane wydatki na obronę narodową.

Wielkość zadłużenia przelicza się także **na jednego mieszkańca**. Jest to niezwykle sugestywna miara ukazująca skalę obciążenia obywateli długiem. Trzy kolejne kraje z największym długiem zagranicznym *per capita* to: Palau (0,85 mln USD), Monako i Singapur. W Polsce jest to „zaledwie” 9,5 tys. USD.

Zadłużenie można także wyrazić **w stosunku do produktu krajowego brutto**. Wielkość relacji długu/deficytu w odniesieniu do PKB jest jednym z mierników wykorzystywanych do monitorowania kondycji finansów publicznych. Przekroczenie pewnego progu jest sygnałem ostrzegawczym dla władz przed wpadnięciem w kryzys zadłużenia. Międzynarodowy Fundusz Walutowy przyjmuje, że znośny dla państw rozwijających się jest dług publiczny na poziomie 40% PKB, zaś przy 90% właściwie żadne państwo – nawet wysoko rozwinięte – nie może czuć się bezpiecznie. Tak duże zadłużenie przekłada się na wysokie koszty jego obsługi; wówczas zaczyna brakować pieniędzy na pokrycie podstawowych wydatków, np. w sektorze zdrowia czy edukacji. Problemem stają się wypłaty świadczeń socjalnych i pensji dla pracowników publicznych. Dochodzi do wyraźnego spowolnienia gospodarczego, a nawet recesji. Tak jest między innymi dlatego, że państwo ma trudności z inwestowaniem i finansowym wspieraniem przedsiębiorstw.

Lp.	Kraj	Dług publiczny jako % PKB
1	Japonia	237,5
2	Wenezuela	214,5
3	Sudan	177,9
4	Grecja	174,2
5	Liban	157,8
6	Włochy	133,4
7	Erytrea	127,3
8	Republika Zielonego Przylądka	125,3
9	Mozambik	124,5
10	Portugalia	119,5

Lista największych dłużników publicznych na świecie w roku 2020

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

W Polsce ustanowiono w 1997 roku konstytucyjny limit zadłużenia w wysokości 60% PKB. Jeżeli zadłużenie osiągnie tę wartość, to nie wolno zaciągać pożyczek lub udzielać gwarancji i poręczeń finansowych. Ocenia się, że przekroczenie 60% długu spowalnia wzrost w gospodarkach będących na poziomie rozwoju Polski. Ustawa o finansach publicznych z 2009 roku szczegółowo określiła progi ostrożnościowe, których przekroczenie zobowiązuje rząd do podjęcia określonych kroków. Na przykład, gdy relacja długu publicznego w stosunku do PKB jest większa niż 55%, ale mniejsza od 60%, to w projekcie budżetu na kolejny rok nie przewiduje się zwiększenia wynagrodzeń pracowników państwowej sfery budżetowej, jak i ogranicza się wzrost wydatków wielu instytucji państwowych. A to tylko pomniejsze przykłady przewidywanych cięć.

Budżety większości państw świata zakładają deficyt rzędu paru procent PKB. Takie ustalenia funkcjonują także na poziomie międzynarodowym. Zgodnie z kryteriami konwergencji, państwa ubiegające się o wejście do strefy euro nie mogą mieć deficytu poniżej wartości -3% PKB. Próg ten obowiązuje również kraje będące już członkami UE, w przypadku spadku poniżej -3% wszczyna się tzw. procedurę nadmiernego deficytu. Podejmowane są określone działania korygujące. Polska była objęta tym postępowaniem w latach 2004–2008 i 2009–2015.

Analiza zmian w czasie wskaźnika zadłużenia w stosunku do PKB umożliwia ocenę wiarygodności państw na arenie międzynarodowej. Gdyby dany kraj zaczął być postrzegany przez inwestorów jako ten, który w przyszłości może mieć problemy ze spłatą zadłużenia, to już dzisiaj byłoby trudniej znaleźć chętnych na obligacje. Wówczas musiałyby dalej się zadłużać, ale na znacznie gorszych warunkach (na wyższy procent). Jest to tzw. [spirala/pułapka zadłużenia](#). W konsekwencji państwo to ma trudności z zawieraniem umów międzynarodowych. Problemy z zaciąganiem zagranicznych kredytów będą mieli także przedsiębiorcy, co redukuje wymianę handlową z zagranicą. Niską i spadającą ocenę kredytową będą miały głównie państwa:

- z szybkim przyrostem długu w stosunkowo krótkim czasie,
- słabo rozwinięte gospodarczo,
- z niekorzystną historią obsługi długu (np. wiarygodność kredytowa Rumunii jest stosunkowo niska, bo kraj ten nie spłacał długu w latach 1933-1958, 1981-1983 i w 1986 roku).

Analiza wskaźników zadłużenia między państwami jest utrudniona. Wiele krajów stara się bowiem ukryć ten niewygodny problem. Wyzwaniami są także sposoby pomiaru długu. Aby temu przeciwdziałać, od 2011 roku państwa członkowskie UE muszą raportować o wysokości długu i deficytu publicznego według ujednoliconej metody obliczania.

Powyżej przedstawiono tylko wybrane sposoby pomiaru zadłużenia. Istnieje wiele innych, które wylicza się w określonym celu. Można np. określić relację spłaty długu zagranicznego (raty wraz z odsetkami) do eksportu w ujęciu rocznym. Taki wskaźnik służy ocenie, czy takie zadłużenie jest zagrożone. Umownie – zwłaszcza dla państw rozwijających się – przyjmuje się, że taka sytuacja występuje, gdy wartość wskaźnika przekracza 25%.

Słownik

bankructwo państwa

przejściowa sytuacja niewypłacalności kraju, kiedy rząd i banki nie są w stanie terminowo spłacać zadłużenia względem wierzycieli

deficyt budżetowy

nadwyżka wydatków nad dochodami danego budżetu państwa

dług publiczny

suma nominalnych zobowiązań podjętych w kraju i za granicą przez jednostki należące do sektora finansów publicznych

dług gospodarstw domowych

suma zobowiązań wszystkich członków gospodarstwa domowego pochodzących z zadłużenia konsumenckiego (z kart kredytowych, chwilówek itp.) oraz kredytów hipotecznych

dług zagraniczny

całkowity dług zaciągany przez kredytobiorców-rezydentów u kredytodawców poza granicami państwa; dłużnikami mogą być rządy, firmy lub obywatele danego kraju, zaś zagranicznymi wierzycielami: banki komercyjne, inne rządy bądź międzynarodowe instytucje finansowe

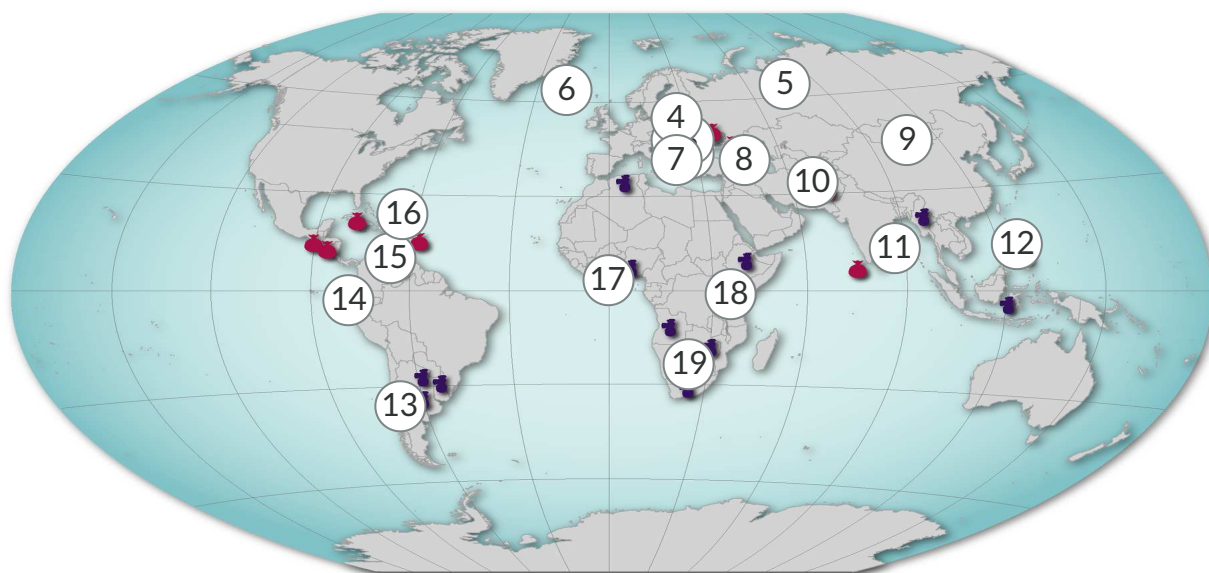
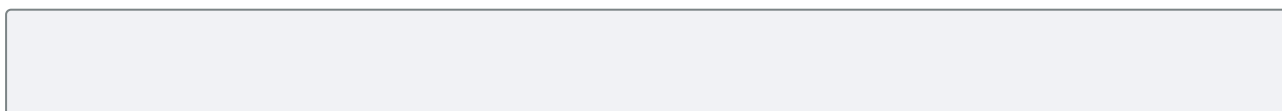
spirala zadłużenia

sytuacja, w której dłużnik spłacając zobowiązania pobiera nowe kredyty, nawet jeśli warunki ich spłaty są dla niego coraz gorsze

Grafika interaktywna

Polecenie 1

Przeanalizuj informacje z grafiki interaktywnej, a następnie określ, do jakiej grupy państw pod względem poziomu rozwoju gospodarczego należą wszystkie bądź większość krajów, które zbankrutowały w latach 1990-2010, a do jakiej te, które stanęły na krawędzi bankructwa w latach 2008-2010. Następnie zidentyfikuj przyczyny niewypłacalności bądź ryzyka niewypłacalności gospodarek. Wyniki przedstaw w postaci tabeli z podziałem na dwie wcześniej określone grupy państw, ale także uwzględnij wspólne przyczyny dla wszystkich krajów.

 państwo, które „zbankrutowało” na zadłużeniu zagranicznym i/lub krajowym w latach 1990-2010
 państwo, które stanęło na krawędzi „bankructwa” w latach 2008-2010

0 900 1800 2700km

Kraj: Węgry

Dług publiczny: 71,8% PKB (2008 r.),

70,2% PKB (2018 r.)

Początkowy rok z ryzykiem bankructwa: 2008

Ratunek: pakiet w wysokości 20 mld euro od Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Unii Europejskiej oraz Banku Światowego

Rok ostatniej spłaty pakietu ratunkowego: 2016

Wybrane przyczyny kryzysu zadłużenia:

1. Dysfunkcyjny system polityczny.
2. Wysoki deficyt budżetowy spowodowany:
 - wysokimi wydatkami publicznymi w związku:
 - z podniesieniem o ponad 50% wynagrodzeń w budżetówce (2002 r.),
 - z wprowadzeniem 13. emerytury (2002 r.),
 - ze światowym kryzysem gospodarczym z lat 2007-2009 (koszty inwestycji pobudzających gospodarkę i ratowania upadających firm).
 - niskimi dochodami publicznymi w związku:
 - ze światowym kryzysem gospodarczym z lat 2007-2009,
 - z kryzysem zadłużeniowym w strefie euro.

Kraj: Rumunia

Dług publiczny: 21,8% PKB (2009 r.),

35,2% PKB (2019 r.)

Początkowy rok z ryzykiem bankructwa: 2009

3

Kraj: Ukraina

Dług publiczny: 20,5% PKB (2008 r.),

39,9% PKB (2010 r.),

60,9% PKB (2018 r.)

Początkowy rok z ryzykiem bankructwa: 2008

4

Kraj: Łotwa

Dług publiczny: 18,6% PKB (2008 r.)

48,1% PKB (2010 r.),

37,2% PKB (2018 r.),

Początkowy rok z ryzykiem bankructwa: 2008

5

Kraj: Rosja

Dług publiczny: 92,1% PKB (1999 r.),

12,2% PKB (2018 r.)

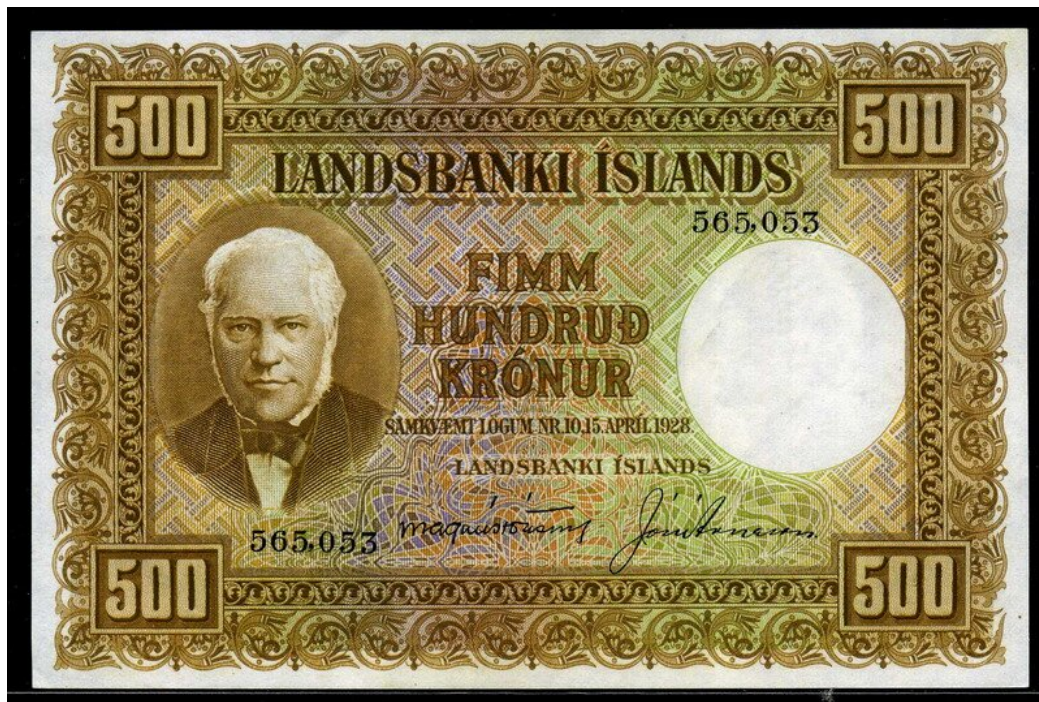
Rok bankructwa: 1998

Rodzaj bankructwa: krajowe i zagraniczne

Ratunek: pakiet w wysokości 22,6 mld USD od Międzynarodowego Funduszu Walutowego i Banku Światowego

Wybrane przyczyny bankructwa:

1. Dysfunkcyjny system polityczny.
2. Sztuczne utrzymywanie kursu rosyjskiego rubla względem amerykańskiego dolara od 1995 r.
3. Wysoki deficyt budżetowy spowodowany:
 - wysokimi wydatkami publicznymi w związku:
 - z I wojną czeczeńską z lat 1994-1996 (szac. koszt 5,5 mld USD) i późniejszą odbudową.
 - niskimi dochodami publicznymi w związku:
 - z niewielkim eksportem ropy naftowej i innych surowców mineralnych w konsekwencji azjatyckiego kryzysu finansowego z 1997 r.,
 - z niskim stopniem ściągальności podatków powiązanym z odrodzeniem się wymiany barterowej po upadku ZSRR,
 - ze stratami wywołanymi wzrostem korupcji.

Kraj: Islandia

Dług publiczny: 66,1% PKB (2008 r.),

85,4% PKB (2010 r.),

37,4% PKB (2018 r.)

Początkowy rok z ryzykiem bankructwa: 2008

7

Kraj: Grecja

Dług publiczny: 109,4% PKB (2008 r.),

181,2% PKB (2018 r.)

Początkowy rok z ryzykiem bankructwa: 2008

Ratunek: trzy pakiety o łącznej wartości 296 mld euro od Komisji Europejskiej, Europejskiego Banku Centralnego oraz Międzynarodowego Funduszu Walutowego

Rok ostatniej spłaty pakietu ratunkowego: 2018

Wybrane przyczyny kryzysu zadłużenia:

1. Dysfunkcyjny system polityczny.
2. Brak gruntownych reform gospodarczych.
3. Wysoki deficyt budżetowy – utrzymujący się od wielu lat przy praktycznie zerowej reakcji rządu – spowodowany:
 - wysokimi wydatkami publicznymi w związku:
 - z permanentnym rozbudowywaniem systemu socjalnego,
 - z coraz wyższymi wynagrodzeniami w sektorze publicznym (pensje równoważne 22,4% wydatków budżetowych w 2002 r. oraz 26,2% w 2007 r.).
 - ze światowym kryzysem gospodarczym z lat 2007-2009 (koszty inwestycji pobudzających gospodarkę i ratowania upadających firm).
 - niskimi dochodami publicznymi w związku:
 - ze światowym kryzysem gospodarczym z lat 2007-2009,
 - z kryzysem zadłużeniowym w strefie euro,
 - z masowym uchylaniem się społeczeństwa od płacenia podatków.
4. Niewielka stopa oszczędności publicznych i prywatnych.
5. Długoletnie manipulowanie oficjalnymi danymi o przychodach i wydatkach państwa (spadek wiarygodności w oczach zagranicznych wierzycieli).

Kraj: Gruzja

Dług publiczny: 27,6% PKB (2008 r.),

42,5% PKB (2010 r.),

43,0% PKB (2018 r.)

Początkowy rok z ryzykiem bankructwa: 2008

9

Kraj: Mongolia

Dług publiczny: 59,5% PKB (2009 r.),

55,0% PKB (2018 r.)

Początkowy rok z ryzykiem bankructwa: 2009

10

Kraj: Pakistan

Dług publiczny: 60,7% PKB (2008 r.),

72,1% PKB (2018 r.)

Początkowy rok z ryzykiem bankructwa: 2008

11

Kraj: Sri Lanka

Dług publiczny: 93,2% PKB (1996 r.),

87,6% PKB (2006 r.),

76,0% PKB (2016 r.)

Rok bankructwa: 1996

Rodzaj bankructwa: krajowe (wobec obywateli)

12

Kraj: Indonezja

Dług publiczny: 87,6% PKB (2000 r.),

30,3% PKB (2008 r.),

29,8% PKB (2018 r.)

Rok bankructwa: 1998 oraz 2000

Rodzaj bankructwa: zagraniczne

13

Kraj: Argentyna

Dług publiczny: 45,7% PKB (2000 r.),

166,7% PKB (2002 r.),

86,0% PKB (2018 r.)

Rok bankructwa: 2000

Rodzaj bankructwa: krajowe (wobec obywateli, np. zaległości w płaceniu wynagrodzeń)

Wybrane przyczyny bankructwa:

1. Dysfunkcyjny system polityczny.
2. Wprowadzenie w 1991 r. stałego kursu argentyńskiego peso do amerykańskiego dolara wynoszącego 1:1 (zwalczoano wysoką inflację, ale kraj przestał być atrakcyjny – z powodu drożyzny – dla inwestorów w kolejnych latach).
3. Rosnący deficyt budżetowy spowodowany:
 - coraz wyższymi wydatkami publicznymi w związku:
 - z pojawieniem się recesji gospodarczej (pieniądze na pomoc dla bezrobotnych itp.),
 - z trudniejszą obsługą zadłużenia zagranicznego (coraz wyżej oprocentowanego na skutek spadku ratingu ekonomicznego kraju).
 - niskimi dochodami publicznymi w związku z:
 - z masowym uchylaniem się firm od płacenia podatków (zarabiano mniej, co skutkowało większą liczbą oszustw podatkowych),
 - generalnie słabą aktywnością firm.

Rok bankructwa: 2001 i 2007

Rodzaj bankructwa: na zadłużeniu zagranicznym

Wybrane przyczyny bankructwa:

Efekt domina wywołany kryzysem zadłużenia sprzed roku.

14

Kraj: Ekwador

Dług publiczny: 85,5% PKB (1999 r.),

22,2% PKB (2008 r.),

45,2% PKB (2018 r.)

Rok bankructwa: 1999

Rodzaj bankructwa: krajowe i zagraniczne

15

Kraj: Wenezuela

Dług publiczny: 66,9% PKB (1995 r.),

42,2% PKB (2004 r.),

63,5% PKB (2014 r.)

Rok bankructwa: 1995 i 2004

Rodzaj bankructwa: zagraniczne

Rok bankructwa: 1998

Rodzaj bankructwa: krajowe

Kraj: Dominikana

Dług publiczny: 36,4% PKB (2009 r.),

47,9% PKB (2018 r.)

Początkowy rok z ryzykiem bankructwa: 2009

17

Kraj: Wybrzeże Kości Słoniowej

Dług publiczny: 84,2% PKB (2000 r.),

24,0% PKB (2018 r.)

Rok bankructwa: 2000

Rodzaj bankructwa: zagraniczne

Wybrane przyczyny bankructwa:

1. Dysfunkcyjny system polityczny (po dekadach spokoju dokonano w 1999 r. przewrotu wojskowego i nastąpiła dyktatura).
2. Wysoki deficyt budżetowy spowodowany:
 - wysokimi wydatkami publicznymi w związku:
 - ze wzrostem działań zbrojnych,
 - z trudniejszą obsługą zadłużenia zagranicznego (udzielanie kredytów od państw rozwiniętych i instytucji międzynarodowych na spłatę długu zostało wstrzymane po wzroście autorytaryzmu w kraju).
 - niskimi dochodami publicznymi w związku:
 - ze spadkiem na świecie cen kakao będącego głównym towarem eksportowym kraju,
 - z ogólnym spowolnieniem gospodarczym,
 - ze stratami wywołanymi wzrostem korupcji po puczu wojskowym.

18

Kraj: Kenia

Dług publiczny: 71,6% PKB (2001 r.),

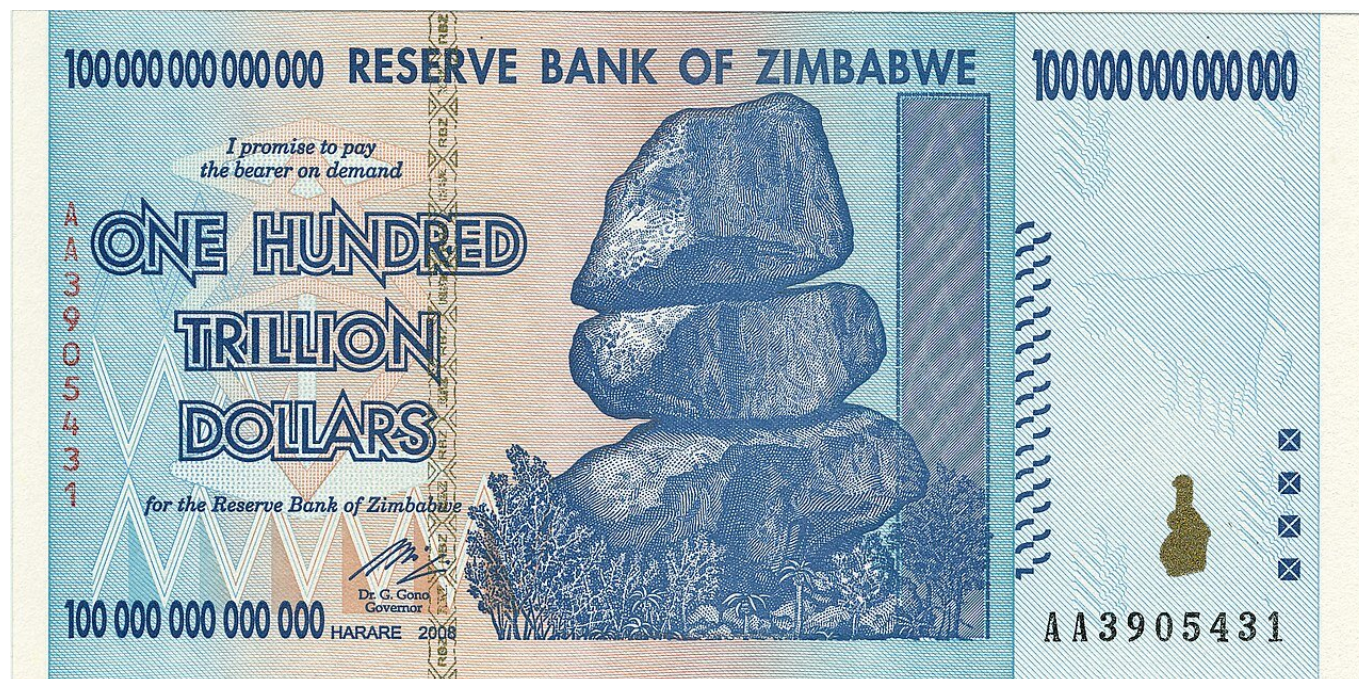
42,8% PKB (2008 r.),

57,0% PKB (2018 r.)

Rok bankructwa: 2001

Rodzaj bankructwa: zagraniczne

19

Kraj: Zimbabwe

Dług publiczny: 57.7% PKB (2000 r.),

110,5% PKB (2007 r.),

56,5% PKB (2016 r.)

Rok bankructwa: 2000

Rodzaj bankructwa: zagraniczne

Rok bankructwa: 2006

Rodzaj bankructwa: krajowe

Państwa, które zbankrutowały w latach 1990-2010 oraz, które stanęły na krawędzi bankructwa w latach 2008-2010 na świecie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <https://for.org.pl/pl/a/1443,8-Jakie-kraje-i-kiedy-oglosily-bankructwo>,

Opracowanie własne na podstawie: <https://tradingeconomics.com/country-list/government-debt-to-gdp>.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Uszereguj państwa według wartości wskaźnika długu publicznego jako % PKB w 2020 roku (od największej do najmniejszej wartości).

Grecja

Japonia

Wenezuela

Sudan

Ćwiczenie 2

Korzystając z bloku tekstowego niniejszego e-materiału, dokonaj oceny, czy poniższe informacje są prawdziwe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Dług publiczny to łączna suma nominalnych zobowiązań podjętych w kraju i za granicą przez administrację rządową.	☐	☐
Publiczny dług ukryty uwzględnia – w przeciwieństwie do długu jawnego – nabyte uprawnienia emerytalne obecnych i przyszłych seniorów.	☐	☐
Spirala zadłużenia to sytuacja, w której dłużnik, spłacając zobowiązania, pobiera nowe kredyty, nawet jeśli warunki ich spłaty są dla niego bardzo niekorzystne.	☐	☐
Analiza zmian w czasie wartości wskaźnika zadłużenia w stosunku do PKB umożliwia ocenę finansowej wiarygodności kraju na arenie międzynarodowej.	☐	☐
W 2017 roku koszt obsługi długu publicznego Polski był zdecydowanie niższy niż zaplanowane wydatki na obronę narodową.	☐	☐
Przejściowa niewypłacalność zadłużenia jest problemem wyłącznie państw rozwijających się.	☐	☐

Ćwiczenie 3

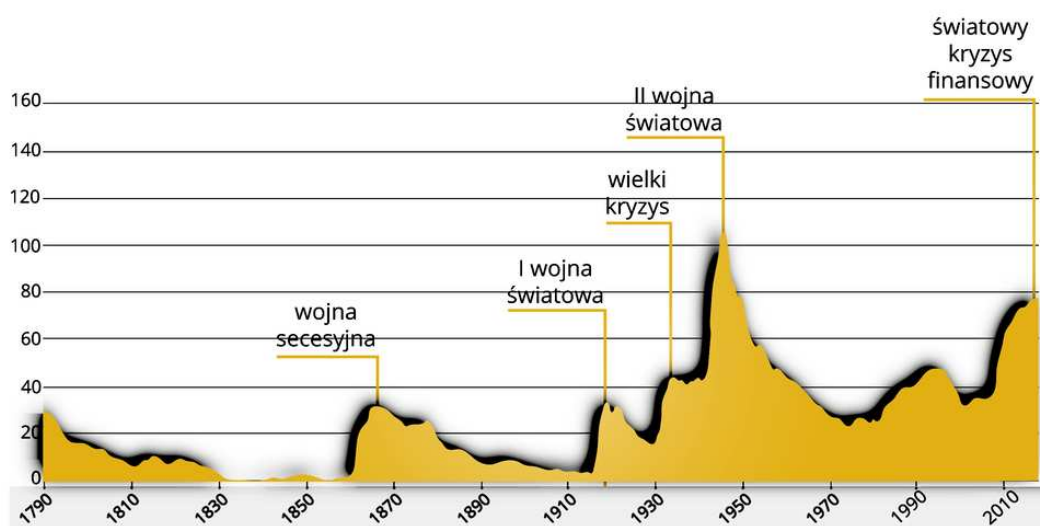

Korzystając z informacji z bloku tekstowego niniejszego e-materiału, udowodnij, że wysoka wartość zadłużenia zagranicznego w relacji do PKB nie musi świadczyć o kryzysie finansowym państwa rozwiniętego gospodarczo i poprzedzać ogłoszenie jego tymczasowej niewypłacalności.

Ćwiczenie 4

Odwołując się do poniższego wykresu przedstawiającego deficyt federalny Stanów Zjednoczonych jako % PKB w latach 1790-2014, wymień dwa rodzaje wydarzeń, w czasie których następuje charakterystyczny dla wszystkich państw skokowy wzrost deficytu budżetowego. Odpowiedź uzasadnij.

Ćwiczenie 5

Uzupełnij tekst poprawnymi wyrażeniami.

Skorzystaj z niniejszego źródła:

globalna.ceo.org.pl/sites/globalna.ceo.org.pl/files/m2_dlug_miedzynarodowy_fin_1.pdf

Wiele krajów Afryki uzyskało niepodległość w 1960 roku w procesie dekolonizacji. Aby sfinansować edukację, służbę zdrowia czy administrację, starały się one od początku pozyskać pieniądze od . Nie miały kapitału w kraju, gdyż do tej pory cały zysk z produkcji rolnej i wydobywania . Zaciągnięty za granicą dług spłacały dzięki dochodom z . Tak było łatwiej, ponieważ istniały już tam do tego celu wybudowane porty i linie kolejowe utworzone jeszcze w czasach . Kiedy w latach XX wieku gospodarka światowa weszła w fazę kryzysu, ceny surowców spadły, a spłata kredytów młodych państw Afryki okazała się prawie niemożliwa. Aby uratować sytuację, Bank Światowy i Międzynarodowy Fundusz Walutowy uruchomiły specjalne kredyty mające pomóc zadłużonym krajom spłacić zagraniczne zobowiązania. Nowe kredyty były udzielane w zamian za reformy takie jak ceł. W zdecydowanej większości przyniosły one skutki dla dłużników. Otwarcie gospodarki na tani import zza granicy spowodował wielu lokalnych przedsiębiorstw.

przedkolonialnych

pozytywne

90.

obniżka

zagranicznych rządów i banków

upadek

kolonialnych

był trwoniony przez miejscową ludność

eksportu kilku surowców mineralnych i płodów rolnych

trafiał do budżetu mocarstw kolonialnych

podwyżka

rozwój

negatywne

obywateli

80.

nowych działalności gospodarczych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Lipska-Badoti G., „Dług międzynarodowy”, Centrum Edukacji Obywatelskiej

Źródło: licencja: CC BY 4.0.

Ćwiczenie 6

Na podstawie poniższej tabeli przeanalizuj sytuację zadłużeniową dwóch członków UE w 2017 roku. Korzystając z informacji w bloku tekstowym niniejszego e-materiału, określ, czy oba te kraje klasyfikują się do objęcia ich procedurą nadmiernego deficytu (wymusza ona podjęcie działań naprawiających finanse). W odpowiedzi odnieś się do wartości progowych wskaźników, na podstawie których uruchamia się taką procedurę.

Hiszpania		Holandia	
Dług publiczny PKB (%)	Deficyt budżetowy do PKB (%)	Dług publiczny PKB (%)	Deficyt budżetowy do PKB (%)
98,6	-3,02	56,9	+1,40

Źródło: <https://tradingeconomics.com/country-list/government-debt-to-gdp> (22.07.2020).

Ćwiczenie 7

Na podstawie poniższej tabeli, przeanalizuj sytuację zadłużeniową dwóch państw afrykańskich w 2017/2018 roku. Korzystając z informacji w bloku tekstowym niniejszego e-materiału, wskaż, czy według międzynarodowych standardów oba analizowane kraje miały wówczas poważne problemy finansowe. W odpowiedzi odnieś się do wartości progowych wskaźników, które sygnalizują taką sytuację kryzysową.

Nigeria		Algieria	
Dług publiczny PKB (%)	Dług zagraniczny do eksportu (%)	Dług publiczny PKB (%)	Dług zagraniczny do eksportu (%)
50,4	177,7	20,5	3,2

Źródło: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/> (22.07.2020)
<https://data.worldbank.org/indicator/> (22.07.2020).

Ćwiczenie 8

Korzystając z różnych źródeł informacji geograficznej, wymień cztery skutki społeczne reform, które musiała wdrożyć Grecja w celu utrzymania warunków spłaty wielomiliardowych kredytów zaciągniętych w latach 2010-2016 od Komisji Europejskiej, Europejskiego Banku Centralnego oraz Międzynarodowego Funduszu Walutowego na ratowanie finansów publicznych.

Dla nauczyciela

SCENARIUSZ LEKCJI

Imię i nazwisko autora: Maciej Kałaska

Przedmiot: geografia

Temat zajęć: Problemy zadłużenia krajów i obywateli

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum/technikum, zakres rozszerzony.

PODSTAWA PROGRAMOWA

XXIII. Problemy gospodarcze współczesnego świata: dysproporcje w rozwoju krajów i ich skutki, wpływ korporacji transnarodowych na społeczeństwo i gospodarkę w skali lokalnej i regionalnej, problem zadłużenia krajów świata i obywateli.

Uczeń:

5) przedstawia problem zadłużenia krajów i obywateli na przykładach państw wysoko i słabo rozwiniętych.

Kształtowane kompetencje kluczowe

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne

Uczeń:

- definiuje następujące pojęcia: deficyt budżetowy, dług zagraniczny, dług gospodarstw domowych, bankructwo państwo, spirala zadłużenia itp.,
- wnioskuje o stanie finansów publicznych krajów na podstawie miar i wskaźników zadłużenia,
- wymienia przyczyny zadłużenia i bankructwa krajów wysoko i słabo rozwiniętych,
- określa skutki zadłużenia/bankructwa krajów wysoko i słabo rozwiniętych.

Strategie: odwrócona klasa

Metody nauczania: pogadanka, praca z e-materiałem, debata oksfordzka

Formy zajęć: praca indywidualna, praca w parach, praca wszystkich uczniów w klasie

Środki dydaktyczne: e-materiał, komputer, projektor multimedialny (lub/i tablety z dostępem do internetu), zeszyt przedmiotowy

Materiały pomocnicze

- Forbes, 2020, *MFW i Bank Światowy umorzą długi ubogich państw?*, dostępne w: www.bankier.pl/wiadomosc/MFW-i-Bank-Swiatowy-umorza-dlugi-ubogich-panstw-7882603.html (24.07.2020).
- Fundacja Forum Obywatelskiego Rozwoju – FOR, ABC długu, dostępne w: www.dlugpubliczny.org.pl/abc-dlugu/ (24.07.2020).
- Gruszecki T., 2012, *Świat na dług*, Wydawnictwo KUL, Lublin, dostępne w: docplayer.pl/3707661-Tomasz-gruszecki-swiat-na-dlugu.html (24.07.2020).
- Lipska-Badoti G., *Dług międzynarodowy*, Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej, dostępne w: globalna.ceo.org.pl/wiedza-o-spoleczenstwie-geografia/artykuly/dlug-miedzynarodowy/ (24.07.2020).
- Mentzen S., 2012, *Koszty długu publicznego i bankructwa państw*, Acta Universitatis Nicolai Copernici, nr 1, 78-89, dostępne w:

<https://docplayer.pl/3707292-Koszty-dlugu-publicznego-i-bankructwa-panstwa.html> (24.07.2020).

- Tiftik E., Khadija M., 2020, *Global Debt Monitor. Sharp spike in debt ratios*, Institute of International Finance.

PRZEBIEG LEKCJI

Kilka lekcji wcześniej nauczyciel prosi uczniów o przygotowanie się do tematu: *Zadłużenie państw i obywateli*. Jej trzonem będzie debata oksfordzka na temat następującej tezy: *Całkowite umorzenie długu najbiedniejszych państw jest obowiązkiem i rachunkiem sumienia krajów najbogatszych i instytucji międzynarodowych*. Uczniowie otrzymują od nauczyciela instruktarz dotyczący zasad prowadzenia tego typu debaty. Następnie losują karteczki z przydziałem do roli, którą odegrają w dyskusji (marszałek – 1 osoba, sekretarz – 1 osoba, jury – 4 osoby, mówcy *Propozycji* oraz mówcy *Opozycji* – po równo; liczebność mówców uzależniona od wielkości klasy). Nauczyciel zaleca, aby członkowie jury – przed właściwą lekcją – zapoznali się szczegółowo z wytycznymi do oceniania zespołów (w tym z zasadami przyznawania punktów). Zespół *Propozycji* ma za zadanie przygotować argumenty za przedstawioną tezą, a zespół *Opozycji* – ustalić argumenty przeciwko niej. Nauczyciel prosi każdy zespół o wytypowanie czterech reprezentantów, którzy zabiorą głos w debacie. W celu znalezienia inspiracji, nauczyciel proponuje zaznajomić się z niniejszym e-materiałem, źródłami zamieszczonymi powyżej (szczególnie: Lipska-Badoti G., *Dług międzynarodowy* oraz Forbes, *MFW i Bank Światowy...*), a także innymi źródłami informacji geograficznej.

Faza wprowadzająca

1. Czynności organizacyjne: a) przygotowanie sali na potrzeby debaty oksfordzkiej – stworzenie z ławek wielkiego stołu rozmów, naprzeciwko którego usiądą dwa zespoły mówców; wydzielenie przestrzeni dla jury, marszałka i sekretarza; b) powitanie; c) prośba do uczniów o zajęcie miejsca w sali zgodnie z rolą, którą odgrywają w debacie oksfordzkiej, sprawdzenie obecności.
2. Przedstawienie celów lekcji.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel rozpoczyna dyskusję nad następującymi pojęciami: deficyt budżetowy, dług publiczny, dług zagraniczny, bankructwo państwa, spirala zadłużenia itp. Chętni uczniowie zabierają głos w dyskusji. Nauczyciel może bazować na bloku tekstowym e-materiału.
2. Później nauczyciel prosi o 5-minutowe zapoznanie się z blokiem tekstowym e-materiału zawierającym informacje o miarach i wskaźnikach zadłużenia. Sugeruje, żeby zwrócić szczególną uwagę na wartości progowe indeksów, które sygnalizują kryzys zadłużenia państwa. Następnie nauczyciel – wspólnie z klasą – wykonuje ćwiczenie interaktywne nr 6 i 7, na podstawie których uczniowie posiadają umiejętność wnioskowania o stanie finansów publicznych krajów na podstawie danych liczbowych.
3. Następnie nauczyciel informuje o nowym wątku lekcji – o problemach związanych z długiem publicznym w państwach rozwiniętych gospodarczo na przykładzie Grecji. W tym celu prosi uczniów o odszukanie tego przypadku na grafice interaktywnej oraz zapoznanie się z opisem, zwłaszcza z częścią poświęconą przyczynom kryzysu zadłużenia w tym kraju. Następnie – aby określić skutki tego kryzysu – wykonuje z klasą ćwiczenie interaktywne nr 8. Odpowiednie źródła informacji geograficznej potrzebne do wykonania zadania powinny zostać przez nauczyciela odszukane przed lekcją i wyświetlone na rzutniku/ekranie w trakcie pracy uczniów.
4. Teraz rozpoczyna się debata oksfordzka wokół tezy *Całkowite umorzenie długu najbiedniejszych państw jest obowiązkiem i rachunkiem sumienia krajów najbogatszych i instytucji międzynarodowych*. Nauczyciel skrótowo przypomina zasady takiej debaty, a w tym samym czasie uczniowie przypominają sobie to, co przygotowali przed lekcją. Nauczyciel prosi wszystkich o trzymanie się reżimu czasowego wypowiedzi. Nad właściwym przebiegiem dyskusji czuwa nie tylko marszałek, ale także sam nauczyciel.
5. Następnie nauczyciel podsumowuje debatę.

Faza podsumowująca

1. Podsumowanie i utrwalenie nowej wiedzy poprzez zadawanie pytań i udzielanie na nie odpowiedzi przez uczniów.
2. Nauczyciel nagradza aktywnych uczniów (zwłaszcza mówców w debacie), ocenia pracę na lekcji i przypomina cele zajęć.
3. Pożegnanie i zaproszenie na kolejną lekcję.

Praca domowa

1. Rozwiąż pozostałe ćwiczenia interaktywne.
2. Dla chętnych: rozwiązanie w parach rozbudowanego ćwiczenia poprzedzającego grafikę interaktywną.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania danego multimedium

Grafikę interaktywną można wykorzystać zarówno w trakcie lekcji, jak i przed lekcją (do strategii odwróconej klasy) oraz po lekcji (w celu utrwalenia wiadomości). Może także znaleźć swoje zastosowanie na lekcji powtórzeniowej.